

# Jerzy Maciejczuk

---

Bielsk Podlaski, st. 2, gm. loco, woj.  
białostockie, AZP 45-87/2

---

Informator Archeologiczny : badania 31, 167-168

---

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach  
dozwolonego użytku.

różnić dwa poziomy osiadania przedzielone warstwą rozsypiska po zniszczonym wale. Materiały ceramiczne z dna fosy mają charakter jednolity i można je datować na IX-X wiek. Na dnie fosy znaleziono także fragmenty misy żelaznej. Różnica poziomów między najgłębszym punktem wyżłobienia nadskala w dnie fosy (282,28 m n.p.m.) a najwyższym punktem na kulminacji w kamiennej ławie stanowiącej podstawę konstrukcji wału (285,09 m n.p.m.) wynosi około 3 m. Dodając 2 m na usypisko wału i 2 m na umocnienia drewniane otrzymujemy fortyfikację o łącznej wysokości 7 m (dane szacunkowe, dotyczą wartości minimalnych). Na łagodnie opadającym zboczu fosy po stronie zewnętrznej odkryto prostokątny bruk kamienny o wymiarach: 3,2 x 1,8 m (obiekt I - przecięty wykopem i widoczny w jego północnym profilu). Na nim i pod nim zalegały liczne fragmenty ceramiki, którą można datować na wieki XI-XII i sporo brył żużła. Dużą ilość żużła znaleziono także poniżej obiektu, na dnie fosy. Na przedpolu fosy grubość warstwy ziemi nad nadskalem była niewielka a ceramikę, głównie XII-XIII-wieczną, znajdowano poczynając od warstwy powierzchniowej.

W kwartale kościelnym sondaż założone na linii domniemanego przebiegu opisanego wyżej systemu umocnień, przy murze kwartału dały wynik negatywny. Były tam piwnice istniejących zapewne niegdyś zabudowań nowożytnych wkopane w wapienny calec, zagruzowane po II wojnie światowej (w dnie wypełniska moneta III Rzeszy Niemieckiej). Starsze warstwy osadnictwa uległy całkowitemu zniszczeniu. Sondaż założony po drugiej stronie w części południowego ogrodu, przy murze dał pod grubą warstwą próchnicy jednolitą kolorystycznie ciemną warstwę kulturową o miąższości 0,8 m z ceramiką datowaną od okresu kultury łużyckiej (niewielki procent) po wiek XVIII. Wydaje się jednakże, że najstarsza ceramika z okresu wczesnego średniowiecza znaleziona w tym miejscu pochodzi z XII w. Mur zbudowano z łamanego wapienia, dopasowywanego do lica, na zaprawie wapiennej. Posiada on wyraźną stopę fundamentową (nie ma jej odcinek zburzony i później przemurowany). Posadowiony został na skale. Widoczne moduły wyrównawcze. Mur powstał zapewne w drugiej połowie XIV w. tak jak reszta zespołu - zamek, kościół murowany i mury miejskie - datowana źródłami pisanyymi.

Wyniki badań zostaną opublikowane w „Badaniach Archeologicznych na Górnym Śląsku i Ziemiach Pogranicznych w 1997 roku”, s. 141-143.

**BIELSK PODLASKI**, st. 2, gm. loco, woj. białostockie, AZP 45-87/2

- osada przyrodowa — X-XIII w.
- konstrukcje palowe — koniec XV-początek XVI w.
- ślady osadnictwa — XVI-XVIII w.

Ratownicze badania wykopaliskowe i nadzory archeologiczne, przeprowadzone w terminie od 16 czerwca do 13 września przez mgr. Jerzego Maciejczuka (Muzeum Okręgowe w Białymstoku). Finansowane przez Urząd Miasta w Bielsku Podlaskim. Pierwszy sezon badań. Przebadano powierzchnię 400 m<sup>2</sup>.

Badania prowadzono w związku z zakładaniem instalacji wodociągowej i sanitarnej w obrębie ul. Zamkowej, przecinającej osadę z południa na północ. W odległości około 40 m na zachód od środkowego odcinka ul. Zamkowej znajduje się grodzisko wczesnośredniowieczne. Grodzisko i osadę od zachodu opływa niewielka rzeka Lubka, a od wschodu rzeka Biała. Ulica Zamkowa przedstawia w przekroju obraz niezbyt rozległego pagórka o łagodnie wznoszących się i opadających stokach. Różnice względne pomiędzy najniższym i najwyższym punktem nie przekraczają 3 m. Łączna długość piaszczystego pagórka w obrębie ulicy wynosi około 120 m. Pozostałe tereny to podmokłe doliny dwóch wspomnianych cieków.

Przebadano teren osady przyrodowej. Tereny podmokłych dolin były objęte nadzorem archeologicznym. Łącznie odkryto 34 obiekty o różnej funkcji: półziemiankę, jamy gospodarcze i produkcyjne oraz doły posłupowe.

Pośród zabytków ruchomych najliczniejszą grupę stanowiły fragmenty ceramiki (ponad 13000 fragmentów oraz kości zwierzęce (około 3000 fragmentów). Wydzielono 37 zabytków metalowych (nożyki, dłuta oraz importowaną zawieszkę brązową w kształcie topora), 70 zabytków kościanych (w tym ornamentowaną oprawkę noża i grocik strzały oraz dużą ilość półwytworów), 30 zabytków

glinianych (głównie przęśliki z łupku i kamienie szlifierskie). W warstwach niwelacyjnych poza obrębem osady natrafiono na nieliczne zabytki ruchome (głównie kafle garnkowe i ceramika naczyniowa), które można datować na okres nowożytny (XVI-XVII w.). Na obszarach zabagnionych poniżej osady natrafiono na kilkadziesiąt pali dębowych służących do wzmocnienia brzegów rzeki Lubki. Chronologię pali określono na lata 1497-1509.

**BIERZWNIAK**, st.25 i 26, gm. loco, woj. gorzowskie, AZP 39-16/130 i 131

- osada z okresu wpływów rzymskich
- osada wczesnośredniowieczna
- klasztor pocysterski (k. XIII – pocz. XIV w.)
- browar, okres nowożytny (XVIII w.)

Badania stacjonarne archeologiczno-architektoniczne, przeprowadzone przez dr Barbarę Stolpiak z Instytutu Prahistorii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Stanowisko 25 było badane w latach 1992-1996, stanowisko 26 w latach 1995 i 1996.

W sezonie 1997 na stanowisku nr 25 prowadzono prace na terenie kościoła, w jego części funkcjonującej (prezbiterium) jak i na obszarze byłego kościoła (nawa główna i północna). W pomieszczeniach klasztornych kontynuowano prace z poprzednich sezonów m.in. w krużganku wschodnim oraz w rozmównicy.

Rozpoczęto także badania terenu skarpy po stronie zachodniej obecnych budynków gospodarczych parafii (od strony jeziora).

Kontynuowano także prace po południowej stronie wzgórza klasztornego tak w jego części południowo-wschodniej jak i południowo-zachodniej. Na stan. 26 u podnóża stoku południowego wzgórza klasztornego wytyczono trzy jednostki wykopowe oraz jedną przy narożniku północno-wschodnim tzw. browaru.

W rezultacie prac archeologiczno-architektonicznych odsłonięto w prezbiterium (dokładnie na jego osi) obiekt gotycki (kryptę), którego spąg fundamentów zachowanych ścian znajdował się na głębokości 1,7 m od obecnego poziomu posadzki. Plan odsłoniętego obiektu posiadał nieregularny trapezoidalny kształt o wymiarach ścian: zachodnia-2,96 m, wschodnia 2,70m, północna 1,70m i południowa 1,68m. W ścianie wschodniej na osi obiektu zachowały się trzy stopnie (każdy wysokości około 24 cm) pierwotnego zejścia do wnętrza obiektu. Od strony zachodniej odsłonięto pozostałości 3 nisz szerokości 43 cm i głębokości 29 cm. Podobne nisze (2) zachowały się także w ścianie północnej. Na stropie reliktyw tej ściany odsłonięto ślad po wyjściu łuku sklepienia – prawdopodobnie kolebkowego. Również dwie nisze posiadała ściana południowa – szer. 35cm, głębokość od 15 do 18 cm. W krypcie nie odnaleziono śladów pochówku – była ona wtórnie zagruzowana. Jednakże jej lokalizacja, najprawdopodobniej pod dawnym ołtarzem kościoła bierzwnickiego może sugerować, iż było to pomieszczenie pełniące funkcję schowka na cenne przedmioty liturgiczne bądź księgi.

Rozpoznano także posadowienie prezbiterium odsłaniając profil wschodni fundamentu. Fundament został zbudowany z trzech warstw gładów narzutowych o wymiarach ok.60x50 cm, spojonych zaprawą wapienną (najwyższa warstwa fundamentu), stabilizowanych niewielkimi otoczakami i fragmentami gruzu ceglanego.

Badania w krużgankach pozwoliły na określenie różnic poziomów posadzek i ustalenie relacji tych poziomów w stosunku do pierwotnego poziomu wirydarza.

Penetracja archeologiczna prowadzona na zachód od obecnego budynku gospodarczego parafii potwierdziła wtórny charakter konstrukcji tego obiektu. Odsłonięto także przekrój nasypu, na którym wzniesiono obecnie istniejący budynek gospodarczy, wyróżniając dwie warstwy niwelacyjne. Od obecnego poziomu gruntu na głębokość około 2,5 m wystąpiły detale budowlane nowożytne i gotyckie, ceramika naczyniowa, fragmenty szkła witrażowego, fragmenty fajek; materiał datowany na okres od XIII do XVII-XVIII w. W warstwie zalegającej poniżej wystąpiły fragmenty ceramiki trzynasto- i czternastowiecznej, liczne fragmenty kości zwierzęcych oraz spalenizny. Pozostałości archeologiczne wskazują na intensywne użytkowanie tego obszaru w średniowieczu.